

Stajyer Öğretmenlerin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Okul Müdürleri, Öğretmen ve Öğrencileri Hakkındaki Algılarının İncelenmesi: Fenomenolojik Yaklaşım

Hamit ÖZEN*

Öz: Bu çalışmada formasyon eğitimi gören stajyer öğretmenlerin mesleki ve teknik anadolu liselerinde staj yaptıkları süreç içerisinde okul müdürü, öğretmenler ve öğrencilere yönelik genel algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yönteminde olgubilim deseniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Araştırmaya 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde pedagojik formasyon eğitimi gören 14 öğretmen aday katılmıştır. Araştırmanın verileri nitel araştırma tekniklerinden odak grup görüşme tekniği kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiş ve temalandırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre stajyer öğretmenler; okul müdürlerinin katı bir disiplin anlayışına sahip olduklarını, öğrenci ve öğretmenlerle resmiyete dayalı fakat yakın olduklarıyla enformel ilişki kurduklarını, görünürlükten uzak bir tutum sergilediklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında stajyer öğretmenler, okulda görev yapan öğretmenlerin mesleklerine ve öğrencilere karşı ilgisiz, öğrencileri hem başarıya hem de hayata yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağlayacak güdüleme becerisinden yoksun olduklarını, öğrencileri başarabilecek bireyler olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca danışman öğretmenlerin stajyer öğretmenlere rehberlik yapmada isteksiz davrandıkları, stajyer öğretmenlerin motivasyonlarını kırıncı tutumlar sergiledikleri yönünde görüşler ifade

---

*Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, hamitozen@hotmail.com, Eskişehir

edilmiştir. Son olarak stajyer öğretmenler, öğrencilerde bir takım sosyal olmayan negatif davranışlar olduğu ve öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kavramlar: Öğretmen adayı, mesleki ve teknik anadolu lisesi, okul algısı, pedagojik formasyon

A Research of The Perceptions of Trainee Teachers on Vocational School Principals, Teachers and Students: A Phenomenologic Approach

Abstract: This study aims to evaluate the perceptions of the trainee teachers on school, school teachers and students of the vocational school during their teacher training term. This study is a qualitative research designed as a phenomenological study. The study participants were selected using maximum variation and criterion sampling, both of which are purposive sampling strategies. Fourteen teacher trainees who are the students of pedagogical formation program at Osmangazi University in Eskisehir were selected as the participants of the study during the spring term of 2015–2016. Data was collected using semi-structured interviews by focus group technique and analyzed descriptively from which themes were developed. The results showed that teacher trainees found their school principal employing harsh discipline, establishing strict formal communication with school teachers but informal communication with the teachers who had close relationship and showing teacher trainees no interests. Besides, teacher trainees explained that counselor teachers were indifferent with their occupation, students and trainee teachers, lacked the skill to motivate their students not only to lesson but also to life. Lastly, based on the lack of high expectations on students' success by the school partners, students had some unbalanced behaviors, learned helplessness stimulated by the faith that vocational school students were unable to succeed.

Key Words: Teachertrainee, vocational school, school perceptions, pedagogical formation

Giriş

Eğitim hakkı ve eğitime ulaşma fırsatı her düzeyde insana verilmesi gereken yaşamsal bir ihtiyaçtır (Coleman, 1968; Hallinan, 1988; Rousseau, 2013; Russell, 2014). Eğitim aracılığı ile bilgileri birbirine eklemek, düzenlemek ve bundan hareketle dünyanın sorunlarını tanımlamak için çağdaş normlara ve reel kurgulara uygun eğitim ortamlarını yaratmak geleceğin bilgiyle donatılmış nesillerini oluşturmak için önemlidir (Morin, 1999). Gelişmiş ülkeler vatandaşlarına her eğitim basamağında yöneltici fırsatlar sunmaktadır (Bakış, Levent, İnel ve Polat, 2009). Bu bağlamda vatandaşlarına eğitim hakkından, fırsat eşitliği ve kaliteden ödün vermeden eğitim hizmeti sunmak sosyal devletlerin temel ödevlerinden birisidir (Dündar ve Hesapçoğlu, 2013, Aydın, 2015).

Hızlı teknolojik ve endüstriyel gelişmeler doğrultusunda Türkiye’de kaliteli ortaöğretim ihtiyacı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Gençlerin toplumsal yaşama etkin biçimde katılmaları ve istihdam olanaklarından eşit yararlanmaları için onlara öncelikle kapsamlı bir temel eğitim programı sunulması gerekmekte ve ardından kaliteli ortaöğretim çerçevesinde yeteneklerine göre mesleğe özgü becerileri kazandırabilen mesleki eğitim programların oluşturulması gerekmektedir (Taymaz, 1983; Sönmez, 2006). Bu bağlamda mesleki eğitim, kişilere belirli bir meslekle ilgili güncel bilgi ve becerileri kazandırma, kişinin iş alışkanlıklarını ve tutumlarını olgunlaştırma, yine kişilerin fiziksel, düşünsel ve davranışsal yeteneklerini geliştirme süreci olarak tanımlanabilir (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, 2008; Yılmaz, 2011). Bununla birlikte mesleki eğitim bir ülkenin teknolojik kalkınmasında itici gücü oluşturabilir. Türkiye’de arzulanan gelişimin sağlanması için

mesleki ve teknik eğitimi yerel, ulusal ve uluslararası iş piyasalarının beklentilerine uygun yapılandırmak genç nüfusumuza 21. yüzyıl için gerekli bilgi, beceri ve yetkinlikler kazandırabilecektir (Üstüner, 2004; Gökçe, 2013) çünkü Türkiye için önümüzdeki yıllarda önemli ekonomik fırsatlar doğmaktadır (Dünya Bankası Raporu, 2016).

Türkiye’de çalışma çağındaki (15-64 yaş grubu) nüfusun toplam nüfus içindeki payı 2020 yılında % 68 ile en yüksek değerini alacaktır. Çalışma çağındaki nüfus, 2020 yılından sonra oransal olarak azalmaya başlasa da sayıca 2041 yılına kadar artmaya devam ederek 65 milyona ulaşacaktır (World Bank, 2012; World Bank, 2013). Bu durum çalışabilir nüfusun hızlı artışı ile ortaya çıkan bir fırsattır ve Türkiye’ye önümüzdeki 20 sene içerisinde ekonomik gelişmesini hızlandırma olanağı sunabilir. Benzer bir demografik görüntü, Doğu Asya’nın 1970’lerde ve 1980’lerde gerçekleştirmiş olduğu ekonomik mucizeye büyük ölçüde katkıda bulunduğu çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur (Eğitim Reformu Girişimi, 2012).

Türkiye’nin bu demografik fırsattan yararlanabilmesi, çalışabilir nüfustaki kadın ve erkek tüm bireylerin 21. yüzyıl becerilerine sahip olmalarına bağlıdır. Bu doğrultuda; kaliteli eğitime erişimin yaygınlaştırılması, mesleki eğitim sisteminin modernizasyonu, mesleki eğitimin niteliğinin geliştirilmesi çalışmaları yapılması gereken önemli atılımlardandır (Eğitim Reformu Girişimi, 2012; Korkmaz ve Tunç, 2010; Kuşkaya ve Koçak, 2010). Çağdaş dünyada yaşanan gelişmelerin aynı anda Türkiye’de, özellikle teknik ve mesleki alanda, yakalanabilmesi için Kalkınma Planları, Hükümet Planları, Mesleki ve Teknik Eylem Planları, Mesleki ve Teknik Strateji Planları, Milli Eğitim Bakanlığı Şuraları, Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgeleri, İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planları gibi çalışmalar yapılmaktadır (Ergün, 1994; Hesapçıoğlu, 1994; Serter, 2013).

Türkiye’de teknik ve mesleki eğitim çeşitli devlet ve sivil toplum örgütleri ile sanayinin de katılımıyla şekillendirilerek örgün ve yaygın olmak üzere iki biçimde verilmektedir. Örgün öğretim mesleki ve teknik ortaöğretim ile çeşitli programları uygulayan mesleki ve teknik anadolu liselerinden oluşmaktayken yaygın eğitim ise çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitiminden sorumlu mesleki eğitim merkezleri aracılığıyla verilmektedir. Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimi iyileştirmeye dönük önemli adımlar atılsa da eğitime erişim ve devam, sunulan eğitimin kalitesi, genel eğitim ve mesleki eğitim programları konusunda birçok sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca gençlerimizin eriştikleri öğrenme düzeyi, mesleki eğitim ve işgücü piyasaları arasındaki ilişki ve bireylerin çalışma yaşamlarındaki deneyimleri gibi pek çok alanda önemli sorunlar da bulunmaktadır (Özsoy, 2002; Eğitim Reformu Girişimi, 2013). Bundan dolayı ülkemizde mesleki ve teknik eğitimin kalitesi ve yeterliklerini arttırmak için yapılan atılımlar geçmiş ile kıyaslandığında önemli bir artış ifade etse de mezun öğrencilerin kendi alanlarında istihdam edilmelerindeki sorun hala devam etmektedir. Nicelik yönünden elde edilen gelişmeler ne yazık ki nitelik açısından tatmin edici değildir (Karakütük, 2002; Altundemir, 2012).

Mesleki ve teknik eğitimin Türkiye’de karşılaştığı sorunlara yönelik alanyazınında yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yörük, Dikici ve Uysal (2002)’a göre meslek liselerinin temel görevi mesleğe yönelik öğrenci yetiştirmek olmasına rağmen öğrencilerini üniversitelerin birçok fakültelerine de yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu durum mesleki ve teknik anadolu liselerinin öğrencilerinin hedef belirleyememesine sebep olmaktadır. Ayrıca mesleki ve teknik anadolu liselerine yönlendirilen öğrencilerin başarı düzeylerinin düşük olması, mesleki ve teknik eğitim kurumlarında verilen eğitimin ve kazandırılan becerilerin, nitelik ve nicelik yönünden işgücü piyasasına uyumlu olmaması (Şahin ve Fındık, 2008) Endüstri 4.0 çağını karşıladığımız bu dönemin başlıca sorunlarıdır. Akpınar (2005)’ in yaptığı

çalışmaya göre Türkiye’de mesleki ve teknik anadolu liselerinin yaşadığı sorunlar; eğitici kaynaklı sorunlara, mesleki yönlendirme ve rehberlik konusundaki boşluklara, işgücü piyasası ile eğitim kurumları arasındaki bağlantının zayıf olmasına ve mevzuat ve bürokrasinin ortaya çıkardığı zorluklar gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin başarılı olabilmesi için uluslararası geçerlilikte meslek standartlarının belirlenmesine, mesleki teknik eğitiminin okul, hükümet ve sanayi işbirliği ile yerel ve bölgesel özellikleri de dikkate alarak yeniden yapılandırılmasına, mesleki eğitime ayrılan kaynakların ve aynı zamanda sanayi teşviklerinin istihdam yaratmaya yönelik arttırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Eğitim ile istihdam arasında ilişkinin kurulamaması, mesleki eğitimde güncel teorik eğitimin zayıf olması, okutulan müfredatın güncel olmaması işgücü piyasasının talep ettiği nitelikte, değişen bilgi ve beceriye sahip ara işgücü yetiştirilememesi günümüzde mesleki ve teknik eğitimin kalitesini düşüren unsurlardır. (Koçel, 2004).

Dünya ölçeğinde küreselleşme, her alanda değişimi hızlandırırken kaliteli eğitim aracılığı ile yeni bilginin üretimi refah toplumu olmanın en temel göstergesidir (Aydın, 2015). Böyle bir süreçte bilgiyi rekabetçi bir endüstriyel üretime dönüştürecek en önemli güç; teknoloji alanında çalışan, üreten insan sermayesidir. İnsan sermayesinin yetiştirildiği en önemli kurumlar da okullardır. Alanyazınında yapılan inceleme doğrultusunda mesleki eğitim sorunlarının sistematik bir şekilde yapısal, bürokratik ve ekonomik pencereden ifade edildiği görülmektedir (Eğitim Reformu Girişimi, 2012). Diğer çalışmalara ilave olarak bu araştırma, insan kaynağının yetiştirildiği mesleki ve teknik anadolu liselerinde eğitimi etkileyen önemli faktör olarak paydaşların birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliğini sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın bir yapıyı dıştan etkileyen etmenlerin belirlenmesinden ziyade özellikle kurumu oluşturan insanların davranışlarını nitel bir yöntemle derinlemesine gerçekleştirilmesi

çalışmanın farklılığını oluşturmaktadır. Bu çalışma ile mesleki ve teknik anadolu liselerinde staj yapan öğretmenlerin okul müdürü, öğretmen ve öğrenci hakkındaki algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu algılar doğrultusunda teknik ve endüstri meslek liselerindeki sorunların belirlenmesi amaçlanarak okul yaşantısının gerçekçi bir resminin ortaya konması hedeflenmiştir. Katılımcılar eğitim fakültelerinde formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarıdır. Stajyer öğretmenlerin algılarını belirleyebilmek amacıyla aşağıdaki sorular oluşturulmuştur.

- ✓ Okul müdürleri bir gününü okulda nasıl geçirmektedir?
- ✓ Okul müdürlerinin günlük faaliyetlerini yönetsel ve eğitimsel açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?
- ✓ Okul müdürlerinin öğretmenlere yönelik davranışları hakkında olumlu ve olumsuz neler gözlemlediniz?
- ✓ Okul müdürlerinin öğrencilere yönelik davranışları hakkında olumlu ve olumsuz neler gözlemlediniz?
- ✓ Okul müdürlerinin siz stajyer öğretmenlere yönelik davranışları hakkında olumlu ve olumsuz neler gözlemlediniz?
- ✓ Okuldaki danışman öğretmenin ve diğer öğretmenlerin iyi bir rol model geliştirme açısından sizinle olan ilişkisi nasıldı?
- ✓ Okuldaki öğretmenlerin diğer öğretmenlerle sosyal ve eğitim açısından ilişkisi nasıldır?
- ✓ Okulda öğretmenlerin öğrencilerle arasındaki ilişkileri belirleyen ne tür davranışlar gözlemlediniz?
- ✓ Sınıf içinde öğrenci ve öğretmenden kaynaklanan olumlu ve olumsuz davranışlara örnek verebilir misiniz?

- ✓ Okulda öğrenciler arasında taciz ve cinsel istismara yönelik davranış gözlemleniyor mu?

Yöntem

Araştırma Deseni: Stajyer öğretmenlerin mesleki ve teknik anadolu liseleri hakkındaki algılarına dayanarak yapılan bu çalışma nitel araştırma olarak kurgulanmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmalar, belli bir duruma yönelik ayrıntılı ve derinlemesine bir değerlendirme yapmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalarda tercih edilmektedir (Cresswell, 2012; Yıldırım ve Şimşek, 2008; Yin, 2003; Woodside, 2010). Araştırmanın deseni fenomenoloji (olgubilim) olarak belirlenmiştir. Fenomenoloji (olgubilim) deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Fenomenler (olgular) yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli şekilde karşılaşabiliriz. Bize tümüyle yabancı olmayan fakat kavrayamadığımız olguları araştırmaya yarayan çalışmalar için fenomenoloji (olgubilim) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada mesleki ve teknik anadolu liselerinin sosyal ve eğitim ortamlarının, stajyer öğretmenlerinin odak grup şeklindeki anlatımlarına dayalı olarak sorgulanması amaçlandığından araştırma bir olgubilim çalışması olarak nitelendirilmiştir.

Çalışma Grubu: Bu araştırmanın çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Ölçüt örnekleme için katılımcıların stajlarını mesleki ve teknik anadolu liselerinde yapıyor olmak ve çalışma için gönüllü olmak şartları aranmıştır. Nitel

çalışmalarda fenomenlerin daha iyi belirlenebilmesi için probleme vakıf olan bireylerin çeşitliliğini maksimum dercede yansıtmak, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ve paylaşılan noktaları belirlemek ve olgunun farklı boyutlarını ortaya koymak amacıyla maksimum çeşitlilik örnekleme de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada katılımcıların lise mezuniyetlerinin, mesleki ve teknik anadolu liseleri harici başka bir alandan olması ve stajlarını farklı mesleki ve teknik anadolu liselerinde yapanlar arasından seçilmesi maksimum çeşitlilik olarak kabul edilmiştir. Buna göre araştırmaya 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir ilinde pedagojik formasyon eğitimi alan 14 öğretmen adayı katılmıştır.

Nitel betimsel yaklaşım, çalışma grubunun ayrıntılı olarak betimlenmesini gerektirir (Cresswell, 2012). Bu çalışmanın katılan stajyer öğretmenlerin 7'si erkek, 7'si kadındır. Stajyer öğretmenlerin tamamının fen-edebiyat fakültesi mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan stajyer öğretmenlerden 2'si 23 yaşında, 4'ü 24 yaşında, 3'ü 25 yaşında, 1'i 26 yaşında, 1'i 29 yaşında, 1'i 30 yaşında, 1'i 33 yaşında ve 1'i 40 yaşındadır. Öğretmen adaylarından 1'i çalışmamakta, 1'i bir devlet kurumunda öğretmenlik harici bir kadroda görev yapmakta, 2'si özel sektörde öğretmenlik dışında herhangi bir işle uğraşmaktayken, 10'u ise özel sektörde öğretmenlik yapmaktadır.

Verilerin Toplanması: Nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan veri toplama şekli görüşmedir (Mason, 2005). Nitel araştırma desenlerinden olan ve bu araştırmanın da desenini oluşturan olgubilim araştırmasında veriler odak grup görüşmesi ile toplanmıştır. Odak grup görüşmesi, önceden belirlenmiş bir konu hakkında algıları elde etmek amacıyla dikkatle planlanmış tartışmalar serisidir. Başka bir deyişle bir konu hakkında insanların ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlamak odak grup görüşmesinin temel amacıdır. Odak grup görüşmelerinde konu hakkında ortak bir deneyimin ya da algının ortaya çıkarılabilmesi için

altı-sekiz katılımcının bulunması uygundur. Becerikli bir yöneticinin ortamı yönetmesi çalışmanın başarısı açısından gerekliliktir. Bütün bunlar rahat, tehditkâr olmayan bir bağlamda katılımcıların görüşlerini ifade edebileceği ortamla bütünleştirildiğinde odak grup görüşmesi için gerekli şartlar sağlanmış olur (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu çalışmada araştırmacı odak grup görüşmelerini, araştırmaya katılan örnekleme iki eşit gruba ayırarak yapmıştır. İki eşit gruba ayrılmış odak gruplarından ilki hazırlanan görüşme formunun pilot uygulaması için diğeri de araştırmaya konu olacak verilerin toplanması amacıyla kullanılmıştır. Etkin bir görüşme ile odak gruptan algıların elde edilebilmesi için açık uçlu sorular oluşturulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Bogdan ve Biklen, 2012; Wolcott, 1990).

Stajyer öğretmenlerin staj yaptıkları okullarda, okul müdürlerinin yönetsel ve eğitimsel faaliyetlerinin belirlenmesi, okuldaki öğretmen öğrenci ilişkisinin niteliği, öğrenciler arasında sosyal olmayan davranışların olup olmadığı, rehber öğretmenlerin stajyer öğretmenlere yönelik davranışların belirlenmesine yönelik soruları içeren taslak form oluşturulmuştur. Hazırlanan soru formunun anlaşılabilirliğinin ve kapsam geçerliğinin sağlanması için üç alan uzmanının görüşüne sunulmuş, gelen öneriler doğrultusunda soru formuna son şekli verilmiştir. Uygulamaya hazır hâle gelen soru formunda okulun sosyal ve eğitimsel bağlamını sorgulayan 10 soru yer almıştır. Elde edilen görüşme formu kullanılarak ikiye ayrılan gruplardan biriyle pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen odak grup görüşmesinin ilk aşamasında, (i) araştırmanın amacı yöntem ile uyumlu olacak bir şekilde belirlenmiştir. İkinci aşamada, (ii) araştırmanın amacına yönelik görüşme soruları oluşturulmuştur ve günlük dil kullanılarak kolay anlaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir. Diğer bir aşama ise (iii) görüşmenin yapılacağı mekânın ve kullanılacak teknolojik cihazların belirlenmesi aşamasıdır. Görüşmeler fakültenin bir sınıfında U şeklinde dizilmiş sıralarda

gerçekleştirilmiştir. Hem pilot uygulamada hem de asıl uygulama esnasında kaliteli bir görüşme cihazı ve yedek olarak ileri teknolojiye sahip akıllı cep telefonu kullanılmıştır. Görüşmenin bir diğer aşaması, (iv) pilot görüşmelerde ortaya çıkan sorunların giderilmesi aşamasıdır. Pilot görüşmeler için katılımcılarla üç kez buluşulmuş ve ilk görüşme 150 dakika sürmüştür. Sürecin son aşamasında ise çalışmaya konu olacak asıl görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Asıl grupla iki ayrı zamanda toplanılmış olup ve her iki görüşme de 130 dakika sürmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın verileri Nisan-Mayıs 2016 döneminde toplanmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliliği: Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının üzerinde çalıştığı olguyu olduğu gibi yansız bir şekilde gözlemlemesi anlamına gelir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Ayrıca nitel araştırmada araştırmacının esnek olması, araştırmaya konu olan alana yakın olması, yüz yüze görüşmelerle derinlemesine veri toplaması, olayın araştırıldığı bağlama girebilmesi ve bilgi toplama olanağının yaratılması geçerliliği sağlayan faktörlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada araştırmacı görüşme esnasında hem içerik hem de süre olarak gerekli esnekliği göstermiştir. Ayrıca araştırmacının araştırma yaptığı alan ile ilgili geçmiş çalışmalarının bulunması, stajyer öğretmenlerin staj yaptığı okullarda okul müdürleriyle, öğretmenlerle ve okul ve sınıf içinde bulunabilmesi geçerlik açısından önemli faktörlerdir. Araştırmanın verilerinin farklı çalışmalarla ve farklı uzman incelemeleriyle teyidinin sağlanması, araştırmacının katılımcı gruplarla uzun süre etkileşim içerisinde bulunarak derin odaklı görüşmelerle bilgiyi toplaması iç geçerliliği sağlayan özellikler olarak kabul edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada amaçlı örneklemin kullanılması ve ayrıntılı betimlemelerle olgu hakkında fikir edinilmesi aktarılabirliği gerçekleştiren unsurlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Nitel araştırmalar nicel araştırmalardaki gibi güvenilirlik peşinde değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak kodlayıcı güvenilirliği yöntemi uygulanmıştır (Stemler, 2001). Bu yöntemle göre farklı kodlayıcılar aynı veri setini tekrar kodladıklarında benzer sonuçlar alınabiliyorsa güvenilirliğin bulunduğu kabul edilmektedir. Kodlayıcılar arasındaki uyum yüzdesinin yüksek olması, ölçüm güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun için Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Hesaplamalar sonucunda güvenilirlik %90 çıkmış ve araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi: Araştırmada, stajyer öğretmenlerin staj yaptıkları mesleki ve teknik anadolu liselerindeki okul müdürü, öğretmen ve öğrenciler hakkındaki algılarının ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesi; stajyer öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtların benzer ve farklı yönlerinin ortaya konması; görüşme soruları ışığında araştırma verilerinin analizi hedeflendiğinden dolayı betimsel analiz tekniği kullanılmıştır (Bogdan ve Biklen, 2012; Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır. Bundan dolayı araştırmada elde edilen veriler sistematik olarak betimlenmiş, yorumlanmış, neden-sonuç ilişkileri irdelenerek bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Yukarıda bahsedilen süreç dört aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama (i) betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma aşamasıdır. Bu aşamada araştırma sorularının ışığında ulaşılan boyutlardan yola çıkarak bir kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede verilerin hangi temalar altında sunulacağına karar verilmiştir. İkinci (ii) aşama tematik çerçeveye göre verilerin

işlenmesidir. Bu aşamada oluşturulan çerçeve doğrultusunda veriler okunmuş, tanımlanarak bir anlam bütünlüğü içinde bir araya getirilmiştir. Üçüncü aşama (iii) bulguların tanımlanması aşamasıdır. Bu aşamada bir araya getirilen veriler açıklanmış ve gerekli görülen yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son aşama (iv) bulguların yorumlanması aşamasıdır. Bu aşamada tanımlanan bulgular ilişkilendirilmiş, anlamlandırılmış ve neden-sonuç ilişkileri kurulmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayanarak; (i) okul müdürlerinin stajyer öğretmenlere yönelik tutumları, (ii) okul müdürlerinin öğretmenlere yönelik tutumları, (iii) okul müdürlerinin öğrencilere yönelik tutumları, (iv) öğretmenlerin stajyer öğretmenlere yönelik tutumları, (v) öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumları, (vi) öğrencilerin öğrencilere yönelik tutumları ve (vii) öğrencilerin okula yönelik tutumlarını içeren 7 ana tema oluşturulmuş ve ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Okul müdürlerinin stajyer öğretmenlere yönelik tutumları: Araştırmaya katılan stajyer öğretmenlerin, okul müdürlerinin kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin görüşlerine göre stajyer öğretmenlerden 3'ü (n=3) okula ilk katılış yaptıkları gün okul müdürünün kendilerine karşı olumsuz bir tavır içinde olduğunu söylerken 2 stajyer öğretmen ise (n=2) okul müdürünün olumlu tavırlar içinde olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan 1 stajyer öğretmen (n=1) okul müdürünü otoriter olarak tanımlarken, 2 stajyer öğretmen de (n=2) motivasyon yıkıcı olarak tanımlamıştır. Okul müdürünün stajyer öğretmenlere karşı tavrını olumsuz bulan stajyer öğretmenler düşüncelerini şöyle açıklamıştır.

Okula ilk gittiğim gün müdür bey okulda yoktu. Ancak kendisini her okula gidişimde aradıysam da üçüncü hafta görebildim. Bana ve odadaki öğretmenlere

karşı agresifti. Odadaki öğretmenleri nedenini bilmediğim bir konuda uyarırken beni de çok geç imzasını aldığım için azarlamıştı (Ahmet).

Okul müdürünün ilk günkü tavrı bana itici geldi. Benim o gün okulda olacağımdan danışman öğretmenimin haberi yokmuş. Benim hakkımda onunla konuşma tarzından rahatsız oldum (Merve).

Başarılı bir okul ortamının oluşturulmasında eğitim ve öğretimi destekleyen, okuldaki öğretmen, öğrencilerin de gelişimini sağlayan ve yönetsel fonksiyonlarını başarıyla kullanabilen bir okul müdürü etkili bir okul iklimi oluşturabilir (Hallinger ve Murphy, 1987). Stajyer öğretmen algılarının olumsuz olmasının nedeni salt müdürlerinin kişisel özelliklerine değil yönetsel bazı eksikliklerden kaynaklanabileceği düşüncesini uyandırmaktadır. Güç fonksiyonları kısıtlı olan okul müdürlerinin, araştırmaya katılan stajyer öğretmenlerin ifadelerinde belirttiği gibi, mesaisini genellikle, eğitimsel faaliyetlerinden ziyade okulun yönetsel faaliyetleri ile geçirdiği anlaşılmaktadır. Okul müdürlerinin zamanlarının çoğunu yönetsel faaliyetlere ayırması müdürün etkililiğini düşürürken tükenmişlik düzeylerini de arttırabilecektir. Bu durumun da okul müdürü ile paydaşlar arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Bunun yanında görüşmeye katılan stajyer öğretmenlerden bazıları okul müdürlerinin davranışlarını otoriter bulmuş ve rahatsızlık hissettiğini şu sözlerle ifade etmiştir.

Okulda ilk ziyaret ettiğim oda okul müdürünün odası. Okul müdürünün odasına girdiğimde, çok şanslısınız bu okulda birçok öğretmen benim odama giremez bunun kıymetini bil (Özlem).

Yöneticilik tarzı bağlamdan bağlama, kişiden kişiye ve olaydan olaya değişerek tezahür eden bir beceri olarak tanımlanabilir. Otoriter bir yönetici olan okul müdürleri güçlerini

gösterebilmek amacıyla sert mizaç takınarak, insani ilişkilerden okul içinde bulunan hizmet, mal ve verimliliğe yoğunlaşmaktadırlar (Hughes ve Ubben, 2011). Okul müdürlerinin davranış örüntülerinde bulunan sertlik ve baskının amacının, öğretmenleri daha etkin ve kayırmadan çalışan bireyler haline getirme çabası olarak düşünülebilir.

Bir başka stajyer öğretmen ise okul müdürünün kendilerine yönelik davranışlarını motivasyon kırıcı olarak ifade etmiştir. Motivasyon kırıcı tutumların varlığını içeren söylemler şunlardır.

Okul müdürü bir gün bizi koridorda gördü ve böyle bir okulda neden öğretmen olmak istiyorsunuz. Bunun yerine gidin yüksek lisans yapın demesi benim daha öğretmenliğimin ilk günlerinde isteğimi kıran önemli faktörlerdendir (Hasan).

Müdür bize okula ilk geldiğimiz gün pek iç açıcı konuşmalarda bulunmadı. Hatta bu okula niye geldiniz ki? Sorusunu sordu. Üniversite hocaları size buraya gönderirken gerçekleri anlatmıyorlar ve sadece gidip staj yapacaksınız diyorlar.

Okulun iç yüzünden bahsetmiyorlar. O yüzden üniversite hocalarını pek sevmem. Siz de boş verin. Öğretmenlik yapmayın (Ahmet).

Okul müdürünün stajyer öğretmenlere karşı takındığı motivasyon kırıcı tutumun sebebinde öğretmenlik mesleğinin her geçen gün daha da düşen sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik düzeyi olabilir. Bunun yanında öğrencilerin sahip olduğu düşük sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak düşük başarı seviyesinden kaynaklanabileceği ifade edilebilir. Diğer bir sebep ise okul müdürünün işini daha istekle yapabilmesi için öncelikle kendisinin üst düzeyde motive olması beklenmektedir. İyi motive olmuş bir okul müdürü kendinden beklenen rol-model davranış örüntülerini daha yüksek düzeyde gösterebilecektir. Üçüncü bir neden ise okul müdürü seçimlerinde sistematik ve liyakate dayalı bir sistemin kurulmamış olması söylenebilir.

Liderin etkililiği izleyenleri üzerinde bıraktığı etkiye bağlıdır. Lider izleyenleriyle birlikte yürüyeceği yola liyakatini kanıtlayacağı aşamalardan geçtikten sonra çıkmalıdır. Bunun aksi her yöntem paydaş motivasyonunu olumsuz olarak etkileyecektir.

Okul müdürünün stajyer öğretmenlere yönelik olumlu tavırda bulunduğu dair algılar da bulunmaktadır.

Müdür ile ilk hafta tanışma fırsatı bulduk. Odasına gittiğimde beni çok sıcak karşıladı. Öncelikle kendisini kibarca tanıttıktan sonra okul hakkında bilgiler verdi. Okulumuz bir az eski bir okul, her ne kadar olanakları çok iyi olmasa da bu şartlar altında iyi eğitim vermek durumundayız diyerek ideal bir müdürün nasıl olması gerektiğini o an okul müdürünün şahsında hissettim (Eren).

Okul müdürlerinin stajyer öğretmenlere yönelik davranışlarında çeşitlilik bulunmaktadır. Olumlu tavır bu çeşitlilikten birisidir. Olumlu tavır sergileyen yöneticilerin hükmetmek yerine iletişimi, zapt etmek yerine etkileşimi seçmesi demokratik bir ortam oluşturmakla birlikte izleyenlerinin insani özelliklerini önceleyecektir.

Okul müdürlerinin öğretmenlere yönelik tutumları: Okulda yaşanabilir mutlu bir ortam olabilmesinde okul müdürünün davranışlarının önemli olduğu ifade edilebilir. Stajyer öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin öğretmenlere karşı takındığı tutum dört alt boyutta ortaya çıkmıştır.

Okul müdürlerinin öğretmenlere karşı tutumu teması doğrultusunda elde edilen stajyer öğretmen algılarına göre katılımcılardan 4 stajyer öğretmen (n=4) okul müdürü ile öğretmenler arasında formel/dikey bir iletişim olduğunu ifade ederken, 1 stajyer öğretmen (n=1) okul müdürünün, okulun çok kalabalık olmasından dolayı, bazı öğretmenleri iyi tanımadığını söylemiştir. Katılımcılardan 2 stajyer öğretmen (n=2) okul müdürünün

kıdemli öğretmenlere ve daha önceden tanıdıkları öğretmenlere yönelik hatırlanmaya dayalı daha farklı tutum içinde olduğunu belirtirken 4 stajyer öğretmen de (n=4) staj yaptıkları süre içerisinde okul müdürünü hiç öğretmenler odasında görmediklerini ifade etmişleridir. Okul müdürünün öğretmenlere karşı formel/dikey iletişim bir tavır takındığına dair stajyer algıları şöyle ifade edilebilir.

...Ama okuldaki arkadaşların çoğu ondan çekinir. Çünkü hep kural ve kaidelerden yanadır (Merve).

Bu okulda müdürler niye sevilmez, müdürle öğretmenler arasındaki ilişki neden bozuktur anlamış değilim. İlişkiler soğuk ve mekanize. Bu soğukluktan kaynaklı güzelliğin, şefkatin ve muhabbetin olacağını düşünmüyorum. Herkes hemen gardını alıyor. Kopukluk hep var (Eren).

Okul müdürü yanına kimsenin gelmemesini ister (Berke).

Okul müdürünün okulda görevli öğretmenlerle arasındaki ilişkiye yönelik ifadeler doğrultusunda öğretmenlerle formel/dikey iletişim tarzı kurmayı tercih ettikleri anlaşılabilir. Böyle bir ilişkinin varlığı okul gibi bir kurumda tercih edilmeyecek bir durumdur. Formel/dikey iletişim emirlerin yukarıdan aşağıya iletilmesidir. Bu tür iletişim tarzı okulda karar alma işlevini yavaşlatır. Hızlandırmak için bazı basamakların atlanması da hiyerarşiyi oluşturan yöneticilerde rahatsızlık yaratır. Her iki durumda öğretmen ve paydaşlar olumsuz etkilenir. Bunun yanında okul ortamında, okul müdürü ve öğretmenler arasındaki formel/dikey iletişim, iletişim kopukluklarına, kişisel hesaplaşmalara, okul ortamında eğitim faaliyetini ve öğrenci başarısını etkileyecek olumsuz bir iklime sebep olabilecektir (Tutar, 2003). Buna ilave olarak formel/dikey iletişimde mesaj en alta ininceye kadar bozulabilir ve bazen üstler iletişim kanallarını kapatarak belirli konudaki bilgileri saklayabilirler.

Görüşmeler esnasında okul müdülerinin okulda bazı öğretmenlere yönelik hatırlanmaya dayalı informal davranışları bulunduğu yönünde bazı algılara ulaşılmıştır. Elde edilen algılardan bazıları şöyle örneklendirilebilir;

Bir gün rehber öğretmenimle okul hakkında konuşuyorduk. Okul müdürü nasıl bir insandır diye sorduğum bir soruya, benim okul müdürüyle aram iyi çünkü uzun süreden beri tanırım ve arkadaşımıdır (Merve).

Bir imza için Müdür Bey'in yanına gittiğimde odasında kıdemli bir öğretmenin bulunduğunu gördüm. O öğretmenle okul müdürü daha samimiydi. Benim rehber öğretmenim daha genç ve kıdemsiz olduğundan dolayı müdür ona karşı daha resmi ve mesafeliydi (Cansu).

Okul müdürünün görevli öğretmenler ile ilişkisini belirleyen birçok faktörün yanında hatırlanmaya gibi bir kavramın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yaklaşım ilişkileri liyakat gibi bir özelliğe yer vermeden hatırlanma ve gönül ya da sadakat gibi tutumları ön plana çıkaran, profesyonel olmayan bazı davranışları önceleyen sağlıklı bir davranış türüdür. Bu durum öğretmen etkililiğini ve adanmışlığını azaltacak bir yönetim şekli olarak karşımıza çıkabilir.

Görünürlük, izleyenlerin onayıyla gerçekleşen, liderlik kurumu aracılığı ile halkın gücünün lidere devredilerek eylemin şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesidir. Liderin meşruiyetini arttıran bir kavram olarak görünürlük okul müdürlerinin de sahip olması gereken bir özelliktir. Bu bağlamda okul müdürünün öğretmenler arasında görünürlüğü ile ortaya çıkan tema doğrultusunda oluşan algılar şöyle açıklanabilir.

Okul müdürünü staj bitene kadar ne okul içerisinde, ne okul bahçesinde ne de öğretmenler odasında görmedim (Berke).

Müdürün hiç öğretmenler odasına gelmediğini söyleyebilirim (Aslı).

Stajyer öğretmenlerin gözlemleri okul müdürünün görünürlüğüne olmadığı yönündedir. Özellikle büyük okullarda görev tanımlarında yapılacak olan düzenlemeler ile müdürün yönetsel görevleri okulda farklı bir makama devredilerek öğretim liderliği-egitim liderliği gibi işlevleri arttırılabilir. Böylece okul müdürünün öğretmen olarak asli görevi olan eğitim, öğretim, müfredat, öğrenci ve başarı gibi okulun doğasına yönelik işlere yönelmesi sağlanabilir.

Okul müdürlerinin öğrencilere yönelik tutumları: Okul müdürünün öğrencilere yönelik tutumları konusunda 3 stajyer öğretmen (n=3) okul müdürünün öğrencilere yönelik olumlu tutumu konusunda yorum ifade etmiştir. Buna ilave olarak 4 stajyer öğretmen (n=4) ise okul müdürünün okulda ya da bahçede öğrencilerle etkileşim içinde olduğunu pek göremediklerinden dolayı olumlu veya olumsuz bir ifadede bulunamayacaklarını beyan etmiştir. Stajyer öğretmenlerin olumlu algılarını ifade eden konuşmalardan bölümler aşağıda verilmiştir.

Öğrencilere bazı uyarılar yaparken gayet nazik bir üslup kullanıyor, öğrencilere karşı sert bir tavrı yok (Ali).

Okul müdürünün öğrencilere yönelik tavrı konusunda herhangi bir algıya sahip olmadığını ifade eden öğretmenler içinden şu alıntı sunulabilir.

Okul müdürü okulun kalabalık olmasından dolayı devamlı idari işlerle uğraşıyordu. Dolayısıyla öğrencilerle ilgilendiğini pek fark edemedim (Merve).

Okul müdürünü pek öğrencilerle beraber göremedim. Çünkü okulun akademik başarı seviyesinin düşük olmasından ve öğrencilerin aşırı davranışlarının fazlalığından dolayı kendilerinin ilk görevinin disiplini sağlamak olduğunu

düşünüyorum. Eğer yakınlık kurarsa öğrencilerin bu yakın tavırları suiistimal edeceğini düşünmektedirler. En iyisi mesafeli davranmak gerektiğini düşündüklerine inanıyorum (Eren).

Okul müdürünün sadece yönetimle ilgili ya da öğrencilerin başarısının yükseltilmesi görevi bulunmamaktadır. Daha önemlisi öğrencilere rol model olarak hem sosyal hayata hem de öğrenme yaşantılarına liderlik ederek çağdaş bir okul kültürü ve öğrencilerde ergin bir benlik algısı oluşturma görevi bulunmaktadır (Harris, 2007). Stajyer öğretmen algılarından elde edilen çıkarımlara göre okul müdürlerinin öğrencilere yönelik özel bir davranış stilleri bulunmamakta ve bu yoksunluk önemli bir kültürün ve öğrencilerde olgun benlik algısının oluşmasına engel olmaktadır.

Öğretmenlerin stajyer öğretmenlere yönelik tutumları: Stajyer öğretmenler ile yapılan görüşmede okulda görev yapan öğretmenlerin stajyer öğretmenlere yönelik tutumları konusunda elde edilen veriler doğrultusunda 3 stajyer öğretmen (n=3) rehber öğretmenlerin tavırlarını olumlu olarak değerlendirirken, 3 stajyer öğretmen de (n=3) rehber öğretmenlerin kendilerine karşı öteleyici davranış içinde olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeye katılan 7 stajyer öğretmen (n=7), tavır iyi de olsa kötü de olsa rehber öğretmenlerin reddiyeci tutum sergileyerek kendilerine stajyer verilmesini istemediklerini söylediklerini ifade etmişlerdir.

Rehber öğretmenlerin stajyer öğretmenlere karşı olumlu tavırlar gösterdiğine yönelik ifadelerden örnek vermek gerekirse,

Benim rehber öğretmenim çok mütevazı bir insandı. İlk başladığım günden itibaren gerek staj gerekse eğitim-öğretim konusunda çok yardımcı oldu. Eğitim sisteminden sık sık bahseder ama öğretmenliğin çok kutsal bir meslek olduğunu her şeye rağmen mesleği çok sevmemi bana tembih etti (Can).

Olumlu algının aksine olumsuz algıya sahip olan stajyer öğretmenler de bulunmaktadır. Rehber öğretmenlerin stajyer öğretmenlere gösterdikleri olumsuz algıya örnek olarak aşağıdaki alıntılar verilebilir.

Okula ilk gittiğimde öğretmenler odasında iki öğretmen karşılıklı oturuyordu. İlk gözüme takılan bayan öğretmene, hocam...öğretmeni arıyorum kendisini tanıyor musunuz diye sordum. Bana verilen ders çizelgesine göre rehber öğretmenimin o anda dersinin boş olduğunu biliyordum. Bayan öğretmen karşısında oturan şahsın-daha sonradan öğrendiğim için-benim rehber öğretmenim olmasına rağmen okulda olmadığını söyledi. Bunun üzerine bende dışarıda beklemek üzere çıktığımda başka bir öğretmen kimi beklediğimi sordu. Ben de rehberimin adını söyler söylemez bayan öğretmenin karşısında oturan öğretmene beni götürdü. Bunun üzerine rehber öğretmenim patlayarak, ben stajyer istemiyorum. Nereye giderseniz gidin diyerek odadan çıktı. Dünya başıma yıkılmıştı (Berke).

Derslerime girmektense öğretmenler odasında oturmayı yeğliyor (Burcu).

İnsanı daha iyi çözümlene amacıyla, onların hayata bakışı, hayatı nasıl algıladıkları ve yaşarken karşılaştıkları güçlükler örgüt psikolojisi alanında önemli bir çalışma konusudur. İnsanı önceleyen örgütsel yapılar, yönetim biçimleri günümüzde sosyolojik birçok kurumda olduğu gibi eğitim kurumlarında da yaygın hale gelmeye başlamıştır. Psikolojik üstyapı olarak adlandırılan özellikle bireyin yaşantıları sonucu edindiği duyguları, duyum ve algıları gibi kavramlar örgütsel yaşamın vazgeçilmez birer bileşeni haline gelmiştir (Moorman, 1991). Bu bileşenlerden en önemlisi örgütsel adalet ve güvendir (Karaköse, Altınkurt ve Yılmaz, 2009). Kolektif çalışma ve mentorluk gibi kavramlar örgütlerin geleneksel yapılarını değiştiren çağdaş

oluşumlardır ve örgütsel güven içinde kurumsal iklimdeki değişimi sağlarlar. Örgütsel güvenin yokluğu örgüt etkililiğini zedeleyen bir durumdur. Bu bağlamda mentorluk sisteminin en etkin olarak kullanıldığı ve insan yetiştiren kurumlar olarak kabul gören okullarda güvensizlik gibi bir durumun yaşanması okula ve eğitime yönelik ciddi bir tehdittir. Stajyer öğretmenler okulda görev yapan öğretmenlerin öğretmenliğe karşı tutumlarında görece olumlu bir yaklaşım olduğunu ifade etselerde, aynı rehber öğretmenlerin stajyer öğretmen sorumluluklarını almaktan kaçınmakta olduğunu, kendileriyle ilgilenmenin angarya bir görev olduğu hakkında algılara sahiptirler. Hatta bazen öğretmenlerin stajyerleri öteleyici veya yok sayıcı davranışlar gösterdiği ifade edilmektedir.

Öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumları: Stajyer öğretmen algılarına göre öğretmen öğrenci arasındaki ilişkinin 3 alt boyuta ayrıldığı yapılan analiz sonucunda görülmüştür. Bu doğrultuda 3 stajyer öğretmen (n=3) okuldaki öğretmenlerle öğrenciler arasındaki etkileşimde bazı öğretmenlerin olumsuz öğrenci davranışlarını değiştirebilecek düzeyde insani yaklaşarak rol model olduklarını anlatmaktadır. Buna ilave olarak 2 stajyer öğretmen (n=2) özellikle sınıf ortamında öğrencilerin eğitim faaliyetlerine yönelik direnç gösterdiğini açıklamışlardır. Yine elde edilen bulgular doğrultusunda 7 stajyer öğretmen (n=7) öğretmen; öğretmenlerin okuldaki öğrencilere yönelik başarabileceği duygusuna sahip olmadıklarını ifade etmektedir.

Sınıf içi etkileşimlerde okulda görevli öğretmenlerin öğrencilerine gerek sosyal gerek akademik yaşama yönelik olumlu davranış kalıpları sergileyerek hedeflenecek rol model oldukları konusunda görüş beyan eden stajyer öğretmen algıları bulunmaktadır. Bu konuda alıntı vermek gerekirse,

Okulda öğrencilerin anlattığına göre geçtiğimiz yıllarda rehber öğretmen madde bağımlısı bir öğrenciye karşı çok olumlu bir tavır sergilemiş. Öğrencinin bu maddeyi bırakması için mücadelesi hala okulda bir efsane olarak anlatılmaktadır (Eren).

Örgüt kültürü insan davranışlarını çeşitli değişkenlere göre inceleyen ve örgüte yönelik normları ve değerleri ortaya çıkarmaya çalışan bir olgudur. Örgüt kültürünün önemli bir bileşeni de örgüte aidiyeti sağlayacak olan efsaneler, mitlerdir (Çelik, 2002). Stajyer öğretmenin ifadesine göre bir öğretmenin ve davranışının efsane olarak nitelendirilmesi okul kültürü açısından en istendik bir durumdur.

Öğretmenin sınıf içerisinde belirli sebeplerden dolayı silik bir duruş sergilemesi, etkin sınıf yönetimi becerilerinden yoksun olması sınıf içi hâkimiyete ve otoriteye sahip olamamasına neden olabilmektedir. Bu durumda da sınıf içinde öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerine karşı direnç gösterdikleri stajyer öğretmen algılarından anlaşılmaktadır. Bu durum ile ilgili algılar şöyle örneklendirilebilir.

Benim rehber öğretmenim bir kadındı. Öğretmen ders konusunda disiplinli ve ilkeli olmasına rağmen bazı sınıflardan çok çekiniyordu. Bir gün öğretmenimle sınıfa girdik ve bir öğrenci lakayt bir şekilde arkadaşlarına, ya ben bu kadına acıyorum. Ne çektim be bizden iki yıldır diyerek gülmekteydi (Özlem).

Rehber öğretmenimle birlikte sınav görevini yapmak üzere sınıfa girdik. Öğretmenimiz soru kâğıtlarını dağıttı. Sınıftan bir erkek çocuk arka sıradan kalkarak arkadaşlarının kâğıdına bakarak ön tarafa doğru geldi. Bunun üzerine rehber öğretmenim çekingen ve ihtiyatlı bir sesle, oğlum otur! demesine rağmen öğrenci hiç umurunda olmadan öğretmene bakarak sen otur dedi (Leyla).

Okulda öğretmen öğrenci ilişkisi öyle bir seviyeye gelmiş ki hiç kimsenin bunu isteyebileceğini zannetmiyorum. Mesela öğrenci derste uyuyor. Kulaklığını takıp öğretmeni göz ardı ederek ne dersi ne de öğretmeni dinliyor. Öğretmen ricacı bir şekilde bari tek kulaklığı çıkar ki yarısıyla müziği yarısıyla beni dinle diyebildi (Burcu).

Çocuğun ailesinden sonra, zamanının önemli bir bölümünü geçirdiği yerler okullardır. Okullar, bir yandan doğrudan eğitim ve öğretim işini yaparken bir yandan da bireyleri gelecekteki yaşamlarına hazırlayan sosyolojik kurumlardır. Bu sosyolojik kurumların en önemli paydaşı bireyleri gelecek yaşama hazırlayacak öğretmenlerdir. Öğretmenlerin öğrencileri üzerinde etki sahibi olmaları aynı zamanda liderlik becerilerinin de göstergesidir. Stajyer öğretmen algılarına göre öğretmenlerin etki bırakacak hem kişisel hem de entelektüel kapasitelerinin tartışmalı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanında öğrencilerin sosyal atalet davranışlarının temelinde okudukları okulun kendilerine gelecekle ilgili rasyonel hedefler sunamaması ve bu durumundan kaynaklı olarak öğrencilerin geleceğe yönelik amaçlarında sıkıntılar yaşadıkları söylenebilir. Amaçsız bir yolda ilerleyen öğrenciler yapmayı istemedikleri eylemlerle sorumlu tutulduklarında kendi içlerindeki direnç pasif direnişe yol açabilmektedir (Liao, Fei ve Liu, 2008).

Stajyer öğretmenlerden elde edilen önemli algılardan birisi de öğretmenlerin öğrencilerin başarabileceği konusundaki olumsuz düşüncelerdir.

Bir gün Matematik öğretmeni öğrencilere sizden bir şey olmaz demiş. Bir sonraki derste öğrenciler öğretmene ders işletmemek için tahtanın tamamına tükürmüş bu olay üzerine öğretmen sınıfın tamamını disipline vermiş (Başak).

Öğretmenler öğrencilerinin başarabilecekleri konusunda inançlı değiller

(Burcu).

Öğrencilerin başarılı bir eğitimden alıp hayatlarına taşıdıkları tek şey, öz benliklerine, hayata karşı tutumlarına ve hedeflerine yönelik tutku ve ilham aşıl原因an öğretmenleridir. Öğretmenlerin temel görevi öğrencisine ders anlatıp, ölçüp değerlendirmekten ziyade hayata karşı tutum kazandırmak olmalıdır. Aynı şekilde öğrencilerin de kendilerine inanacak öğretmenlere ihtiyaçları bulunmaktadır. Öğretmenler öğrencilerinin geleceklerini belirlemede, yüksek hedefler koymasında ve bu hedefleri gerçekleştirebilmelerinde en önemli bireylerdir. Öğretmenler öğrencilerine başarabileceklerini göstermeli, hata yapabileceklerini ve hatalardan nasıl ders almaları gerektiğini gösterebilecek nitelikte eğitim liderleri olmalıdırlar. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin öğrencileri üzerinde başarıya yönlendiren olumlu etkiye sahip olamadıkları söylenebilir.

Öğrencilerin öğrencilere yönelik tutumları: Stajyer öğretmenlerin öğrencilerin kendileri arasındaki ilişkilere yönelik algıları analiz edildiğinde öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimlerinden kaynaklı sosyal etkinin varlığından söz edilebilir. Bu etki sonucunda da öğrencilerin iki tür uyma davranışı geliştirdiği görülmüştür. Bunlardan ilki olumsuz uyma davranışına yol açan sosyal olmayan negatif davranışlardır. Öğrencilerin okulda sosyal olmayan negatif davranışlar gösterdiği konusunda 4 stajyer öğretmen (n=4) görüşlerini ifade ederken, olumlu uymaya yol açan sosyal pozitif davranışlar konusunda da 3 stajyer öğretmen (n=3) düşüncelerini açıklamışlardır.

Uyma davranışı, bir bireyin eylem ve inançlarını, bir kişi veya grubun gerçek ya da hayali, niyetli veya niyetsiz baskısının etkisiyle değiştirmesidir. Bireyler üzerine uygulanan sosyal etki, bireyin uyma davranışında değişime yol açabilecek birey, grup ve birey-grup

kaynaklı etkiler nihai olarak sosyal olmayan negatif davranışlara veya sosyal pozitif davranışlara yol açabilir. Sosyal olmayan negatif davranışlara örnek olarak; sigara içme, madde kullanımı (sadece deneme amaçlı), sınıf ortamında öğrencilerin birbiriyle küfürlü konuşması, kavg, cinsellik çağrıştırmacı laf atmalar ve cinsel istismar içerebilecek kontrolsüz hareketler verilebilir (Hayes, 2013).

Okulda ufak tefek öğrencilerin birbirlerini taciz edici, istismar içeren davranışlarını gördük. Ama çok büyük oranda yok. Fakat küfür çok rahatsız edici boyutta. Günlük konuşma diline yerleşmiş. Kalem isterken bile küfürleşerek istiyorlar (Leyla).

Ben bir gün öğrencilerle oturduğumda sigara içip içmediklerini, alkol ve uyuşturucu kullanıp kullanmadıklarını sorduğumda, sınıfta bir kişi haricinde herkesin sigara kullandığını söylediler. Bazılarının da uyuşturucuyu denedikleri ve ucuz olduğu için sentetik kullandıklarını ama sigara kadar sık olmadığını belirttiler (Can).

Bireylerin gruba uyma davranışının temelinde grubun birey üzerindeki etkisi yatmaktadır çünkü gruplar bireylere sosyal gerçekler hakkında bilgi sağlar. Temelinde genel olarak aidiyet hissi yatan uyma davranışına yol açan sosyal etki çoğunlukla örtük bir şekilde uygulanır (Hayes, 2013). Buna rağmen bireyler grup ya da toplum baskısını üzerlerinde hisseder. Sosyal negatif etki sonucunda öğrencilerde kendilerine normatif olarak dayatılan sigara, içki ve uyuşturucu gibi bağımlılık yaratan olumsuz davranışlara uyma hareketi gözlenir. Bu durum okulun iklimini bozan en olumsuz deneyimlenmiş yaşantılara yol açar. Analizlerden de görüldüğü üzere öğrenciler arasında gerçekte olumsuz olarak değerlendirilecek davranışlar arzulanan model davranışlar olarak yer etmiştir.

Öğrencilerin okula yönelik tutumları: Stajyer öğretmen algılarına göre teknik ve mesleki anadolu lisesi öğrencilerinin algıları analiz edildiğinde iki alt boyutun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu altboyutlar sosyal ve kültürel boyut ile öğrenme ortamları boyutudur. Bu doğrultuda 3 stajyer öğretmen (n=3) öğrencilerin okullarının sosyal ve kültürel boyutları hakkında olumlu düşünceye sahip olduğu ifade ederken 4 stajyer öğretmen (n=4) ise öğrencilerin olumsuz düşünceye sahip olduğunu ifade etmektedir. Buna ilave olarak öğrenme ortamları konusunda ise öğrencilerin olumlu düşündüğünü 1 stajyer öğretmen (n=1) görüş belirtirken 6 stajyer öğretmen (n=6) ise öğrencilerin genel anlamda olumsuz düşünceye sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal ve kültürel boyutta öğrencilerin okul algılarını olumlu ve olumsuz olarak niteleyen stajyer öğretmen söylemlerine şunlar örnek olarak verilebilir.

Ben okula girdiğimde bazı öğrencilerin sınıfların camlarını sildiğini gördüm sonra öğrendim ki kendi aralarında okulun en temiz sınıfını seçmek için yarışma düzenlemişler. Küçük bir motivasyon bile ne işlere yarıyor (Cansu).

Okulun sosyal ve kültürel özellikleri konusunda olumsuz algılara da rastlanmıştır. Bu olumsuz algılara şu ifade örnek olarak verilebilir.

Bahar dönemi boyunca okulda herhangi bir sosyal veya spor aktivitesine denk gelmedim (Ash).

Elde edilen bulgular doğrultusunda mesleki ve teknik anadolu liselerinde öğrenme ortamları stajyer öğretmen algılarına göre olumlu ve olumsuz olarak algılanmıştır. Olumlu bulan öğretmen sayısı olumsuz bulan öğretmen sayısına kıyasla daha azdır. Algılara örnek olarak aşağıdaki alıntılar verilebilir.

Okulu öncelikle kafalarında bitirmiş öğrenciler. Okuldan mezun olsalar bile ya tornacı ya da sanayide usta olacaklarını düşünüyorlar. O yüzden meslek derslerine yöneliyorlar (Eren)

İstisnalar dışında söyleyebilirim ki kültür derslerinden sadece geçecek not veriliyor. Bu onları onlar için yeterli hatta fazla bile (Ali).

Okul bağlılığı öğrencilerin okul etkinliklerine katılımı ve kendilerini okula ait hissetmelerine ilişkin bir tanım olarak karşımıza çıkar. Yapılan alan yazını taramasında okula bağlılık davranışsal, duygusal ve bilişsel açıdan incelenmektedir. Davranışsal boyut öğrencilerin okul içi akademik ve sosyal, sportif aktivitelere değinir. Duygusal bağlılık, öğrencilerin öğretmenlerine ve okula yönelik olumlu ve olumsuz tepkilerine katılımını inceler. Bilişsel bağlılık ise öğrencilerin öğrenmeye yönelik tutumlarını ifade eden bir alt boyut olarak açıklanmaktadır (Özdemir ve Kalaycı, 2013). Stajyer öğretmen algılarına göre öğrencilerin okula bağlılığını etkileyen sosyal ve kültürel etkinliklerin orta düzeyde olduğu ifade edilebilir. Fakat öğrenme ortamları boyutunda okula bağlılığı etkileyen bilişsel düzeyde önemli sıkıntılar mevcut olduğu ifade edilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada formasyon eğitimi sürecinde teknik ve mesleki anadolu liselerinde görev yapan stajyer öğretmenlerin okul ve öğrenme yaşantılarına yönelik algıları incelenmiştir. Bu kapsamda okul müdürünün ve öğretmenlerin tutumlarına ilave olarak öğrenciler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir.

Okul bağlamında olduğu düşünülen sorunları ortaya çıkarmaya yönelik sorularından birisi okul müdürlerinin yönetimsel ve eğitimsel faaliyetleri konusundaki öğretmen adaylarının algılarının ne olduğudur. Verilen yanıtlar ışığında okul müdürlerinin zamanlarının

çoğunu eğitimsel faaliyetlerden ziyade yönetim faaliyetlerine ayırdığı görülmektedir. Bu durum okul müdürünün eğitimsel yönünü ve okul içi etkili iletişimi olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla yoğun yönetimsel işler, eğitimsel faaliyetler konusunda zaman darlığına sebep olurken müdürün etkililiğini azaltmaktadır. Bu yüzden, araştırmaya katılan stajyer öğretmenlerden bir kısmı okul müdürlerinin tutumlarını olumsuz bulmaktadır. Stajyer öğretmen algılarının olumsuz olmasının nedeni salt müdürün kişisel özelliklerine değil yönetimsel yetersizliklerinden kaynaklanabileceği düşüncesini uyandırmaktadır. Özdemir (2016)'e göre okul müdürünün yönetsel davranışları ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki öğretmenler aracılığıyla dolaylı yönde ve düşük düzeyde gerçekleşmektedir. Araştırmada elde edilen sonuç okul müdürünün yönetimsel görevleri içerisinde yoğun bir şekilde çalışmasının öğretmenler ve okul paydaşlarıyla yapıcı ilişkiler kurmasına ve eğitimsel görevlere engel teşkil ettiğini göstermektedir. Buna ilave olarak merkezi yönetim sistemiyle eğitimsel faaliyetlerin neredeyse tamamı belirlenmesi okul müdürünün eğitimsel fonksiyonunu delüzyon haline getirmektedir. Yine Birhanlı (2015)'nin yaptığı çalışmaya göre okul müdürlerinin davranışını bürokratik işlevler şekillendirmektedir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre zamanının büyük bölümünü yönetimsel işlere ayıran okul müdürlerinin okulda aşırı kuralcı ve katı bir yönetim sergilediği ve bunun da okul içi-okul dışı etkileşimsel problemlere yol açabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla Birhanlı (2015) ve Özdemir (2016)'in çalışmalarında ifade ettiği okul müdürlerinin zamanını eğitim faaliyetleri dışında harcamasının okul paydaşlarıyla etkileşimine olumsuz etkide bulunduğu sonucu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Okul bağlamında öğrencinin motivasyonundan sadece öğretmen değil, eğitim görevini gerçekleştiren herkes sorumludur. Bunun yanında öğretmenler de motivasyona ihtiyaç duymaktadırlar. Bu motivasyonu sağlayacak önemli bir faktör de okul müdürüdür. Okul

müdürünün öğretmenlere karşı takındığı motivasyon kırıcı tutumun sebepleri olarak; okul müdürlerinin yetki paylaşımında bulunamamaları, paydaşlarla iletişim sorunları yaşaması (Şimşek, 2005), kurumu benimseyememeleri (Öksüz, 2008), öğretmenlerin okul müdürlerine güven duymamaları (Nelson, 1999), öğrenci başarısının yetersiz oluşu olarak değerlendirilmiştir (Yıldırım, 2002). Yapılan çalışmada stajyer öğretmenlerin okul müdürü tarafından motivasyon kırıcı söylem ve davranışlara maruz kalmalarının temel nedeni olarak yukarıdaki sebeplere ilave olarak okul müdürünün görev yaptığı okulda öğrencilerinin sosyo-ekonomik yönden düşük profillere sahip olması ve öğrencilerin düşük akademik düzeye sahip olmaları ifade edilebilir. Sosyo-ekonomik statünün ve refah düzeyinin yüksek oluşu özellikle aile tarafından yapılan desteklerle öğrenci başarısına yönelik beklentinin artmasına sebep olmaktadır (Özen, 2015; Polat, 2014). Bu beklenti doğal olarak okul müdürü, öğretmenler üzerinde de bir baskı yaratmakta, vizyon başarı odaklılık üzerine kurgulanmakta ve motive edici faktörler de bu amaca yönelik olmaktadır (Özen, 2015). Bu araştırmadan elde edilen motivasyon kırıcı söylemlere yönelik bulgular alanda yapılan diğer çalışmalarla uyum göstermektedir.

Türkiye’de devlet okullarında yönetsel açıdan yaşanan sorunlardan birisi de yöneticiliğin bir uzmanlık alanı, yönetimin de bir meslek olduğu görüşünün göz ardı edilmesidir (Başaran, 1996). Bu durum atanma süreç ve kıstaslarında liyakata çok fazla önem verilememesi olarak ortaya çıkmaktadır. Yeterlilik ilkesi olarak da adlandırabileceğimiz liyakat, verilen görevi başarı ile yapabilme yetisi olarak tanımlanabilir (Goksoy, 2016). Bu yaklaşım göreve kabul edilme ve yükselmelerde diplomayla birlikte becerileri esas alan bir anlayıştır. Bu bağlamda liyakat; toplumda değerlerin ve hak edenlerin üst kademelerde yer bulmasını öngörmekte ve hem kamu sektöründe hem özel sektörde idare erkinin, kayırma olmadan, bilgi, başarı ve yetenek kıstaslarına göre şekillenmesine olanak tanımaktadır

(Yıldırım, 2013). Yapılan araştırmada stajyer öğretmenlerin okul müdürlerinin yönetsel ve eğitimsel fonksiyonları, paydaşlarla ilişkileri ve okul iklimi oluşturma konusundaki algılarını olumsuz etkileyen neden okul müdürlerinin liyakata bağlı olmayan seçim kriterleri ve yöntemleri olabilir. Yönetim anlayışının temelinde, izleyenleri üzerinde etki yaratabilecek lider bulunmaktadır. Lider izleyenleriyle birlikte yürüyeceği yola hem izleyenlerinin desteğiyle hem de liyakatini kanıtlayacağı aşamalardan geçtikten sonra çıkmalıdır. Bunun aksi her yöntem yönetsel yetersizliklere yol açacaktır. Bu durum başta paydaşların motivasyonunu olumsuz etkileyeceği gibi her süreçte zararlara yol açabilecek uygulamalar manzumesi olacaktır (Southworth, 1995; Margerison, 1974; Gümüşeli, 2001).

Yapılan araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç danışman öğretmenlerin stajyer öğretmenlere karşı olan tutumlarını içermektedir. Stajyer öğretmenler, okulda görev yapan öğretmenlerin öğretmenliğe karşı tutumlarını görece olumlu bulduklarını ifade etseler de, aynı öğretmenlerin stajyer öğretmenlerin yetiştirilmesi için sorumluluk almaktan kaçındıklarını ifade etmektedirler. Bu görev diğer bir deyişle angarya olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca danışman öğretmenler stajyer öğretmenin dersini dinlemek yerine öğretmenler odasında kalmayı tercih etmekte veya dersi dinlediği zamanlarda ise yapıcı dönütler vermemektedirler. Bir başka ifadeyle, danışman öğretmenler rehberlik görevlerinde öngörülen rol ve sorumluluklarını yerine getirmekte yeterince titiz davranmamaktadırlar. Oysa Boz ve Boz (2006)'un yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının kendilerini gerçek bir öğretmen gibi hissetmelerinin temelinde danışman öğretmenlerin stajyer öğretmenlere yönelik olumlu tutumlarının olması ve sınıftaki öğrencileri de bu yönde yönlendirmesi olduğu ifade edilmektedir. Maskan ve Efe (2011) yaptığı çalışmada danışman öğretmen ile stajyer öğretmen arasında etkili bir iletişimin olmaması ve öğretmenlik deneyimleri açısından önemli bir eksik olarak ifade edilmesi araştırmamızla örtüşen bir sonuçtur. Ayrıca Eraslan

(2009) yılında yapmış olduğu çalışmada danışman öğretmenlerin ilgisizliğine yönelik bulgu çalışmamızla örtüşmektedir. Buna ilave olarak Sılay ve Gök (2004)'ün yaptığı çalışmada danışman öğretmenler üzerinde ve okulda çok stajyer öğretmenin bulunması staj eğitiminin niteliğinin düşmesine ve öğretmen ile stajyer arasındaki etkileşimin yok olmasına neden olmaktadır.

Stajyer öğretmen algılarına göre öğretmenlerin öğrencilerini başarıya yönlendirmede olumlu etkiye sahip olamama ve öğrencilerini güdüleyememe bulguları, öğretmenlerin etki bırakacak hem kişisel hem de entelektüel kapasitelerinin tartışmalı olduğu sonucuna ulaştırılabilir. Yüksek düzeyde başarı gösteren okulların temel hedefleri vardır. Öğretmenler bu hedefler doğrultusunda çalışırken aynı zamanda öğrencilerinin başarabileceklerine yönelik beklentilere sahiptirler ve öğrencilerin önündeki engellerin kaldırılmasından sorumludurlar. Ancak bunun için okul müdürü ve öğretmenlerin kendi müfredatını kendilerinin hazırlaması gereklidir (Brookover ve Lezotte, 1997). Yine Levine (1992)'nin yaptığı araştırmaya göre, bir sınıfta başarı potansiyeli olan öğrencilerin bulunması başarı için yetmez. Başarı için mutlaka okul müdürünün, öğretmenin, ailelerin ve paydaşların başarıya dönük beklentisinin bulunması ve bunun öğrencilere hissettirilmesi gerekliliği çalışmamızın bulgularıyla örtüşmektedir. Okulun hayata hazırlamakla yükümlü olduğu öğrencilerin başarılı bir eğitimden alıp hayatlarına taşıdıkları tek şey, öz benliklerine, hayata karşı tutumlarına ve hedeflerine yönelik tutku ve ilham aşılayan öğretmenleridir. Dolayısıyla öğretmenlerin temel görevi öğrencisine ders anlatmaktan ziyade hayata karşı tutum kazandırmak olmalıdır.

Yapılan araştırmada stajyer öğretmen algılarına dayanarak öğrencilerin okulda sahip olduğu olumsuz alışkanlıklarına içki, sigara, deneme amaçlı da olsa bağımlılık yaratacak maddeler kullanılmaları örnek olarak verilebilir. Buna ilave olarak küfürlü konuşmalar ve yer yer cinsel taciz içeren davranışlar arzu edilmeyen davranışlar olarak ifade edilmiştir.

Hesapçioğlu ve Yeşilova (2015)' nın yaptığı çalışmada erkek öğrenciler cinsel zorbalık dışında tüm zorbalık şekillerine daha fazla uğramış ve tüm zorbalık şekillerini daha fazla uygulamıştır. Kız çocukların ise daha çok dışlama, söylenti çıkarma türü zorbalık yaptıklarını öne sürmektedir. Dolayısıyla olumsuz öğrenci davranışları genel anlamda örtüşmekteyken cinsel tacizi içeren davranışlar veya sözler bağlamında uyuşmamaktadır.

Öğrencilerin okul bağlılığını gösteren öğrenme ortamları boyutunda stajyer öğretmen algıları olumlu ve olumsuz olarak bulunmuştur. Olumlu bulan öğretmen sayısı olumsuz bulan öğretmen sayısına kıyasla daha azdır. Bu durum öğrencilerin okula bağlılığını etkileyen öğrenme ortamları konusunda problemlerin olduğu kanısına sahip olmamızı sağlayabilir. Okul bağlılığı öğrencilerin okul etkinliklerine katılımı ve kendilerini okula ait hissetmelerine ilişkin bir tanım olarak karşımıza çıkar. Stajyer öğretmen algılarına göre öğrencilerin okula bağlılığını etkileyen sosyal ve kültürel etkinliklerin orta düzeyde olduğu ifade edilebilir. Fakat öğrenme ortamları boyutunda okula bağlılığı etkileyen bilişsel düzeyde önemli sıkıntılar mevcut olduğu ifade edilebilir. Bireylerin gruba uyma davranışının temelinde grubun birey üzerindeki etkisi yatmaktadır (Finn ve Voelkl, 1993; Özdemir ve Kalaycı, 2013) çünkü gruplar bireylere sosyal gerçekler hakkında bilgi sağlar. Temelinde genel olarak aidiyet hissi yatan uyma davranışına yol açan sosyal etki çoğunlukla örtük bir şekilde uygulanır ve bireyler grup ya da toplum baskısını üzerlerinde hisseder (Hayes, 2013; Kılıççı, 2006). Sosyal negatif etki sonucunda öğrencilerde kendilerine normatif olarak dayatılan olumsuz davranışlara uyma hareketi gözlenir ve toplumsal anlamda olumsuz olarak değerlendirilen davranışlar ortaya çıkabilir. Sonuç olarak okulların sosyal anlamda bir görevi de öğrencileri toplumsal hayata hazırlayacak normatif kuralları hazırlamak ve bu kuralları pratikleştirmek olmalıdır. Partikleme sonucunda uyma davranışı aidiyet hissiyle sosyal pozitif

etkiye dönüşecektir. Oysa çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda okulların olumsuz davranışları yok etmek yerine daha da arttırdığı söylenebilir.

Makalenin Bilimdeki Konumu

Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme Temel Alanı/Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı.

Makalenin Bilimdeki Özgünlüğü

Eğitim insan doğasını biçimlendiren en önemli araçlardan biridir. Okul paydaşlarını oluşturan öğrenci, öğretmen ve okul müdürünün davranışlarıyla oluşan kültür ve iklim eğitimin kalitesini belirlerken ve öğrencileri 21. yüzyıl becerileriyle donatarak etkililiği arttıran unsurlardır. Fakat Türkiye’de eğitim sektöründeki memnuniyet ve verim diğer sektörlerle karşılaştırıldığında daha düşüktür. Bu memnuniyetsizlik mesleki ve teknik eğitimde daha üst düzeydedir. Teknik ve mesleki anadolu liseleri bağlamında okul müdürünün, öğretmenlerin ve öğrencilerin davranışlarının derinlemesine analiz edilmesi ve probleme aday öğretmen gözüyle bakılması farklı sorunları gün yüzüne çıkarabilir. Çünkü teknolojiyle birlikte insanlarda çok hızlı değişim göstermektedirler. Amacı, eğitim fakültelerinde pedagojik formasyon eğitimi gören öğretmen adaylarının teknik ve mesleki anadolu liselerine yönelik algılarını belirlemek olan bu çalışma, farklı özellikler taşıyan öğretmen adaylarının okul, okul bağlamı, okul müdürü, danışman öğretmen ve öğrencilerin tutumlarını belirlemeye ve alana katkı sağlamaya çalışmıştır.

Kaynaklar

- Akpınar, B. (2005). Türk mesleki ve teknik eğitim sisteminin Avrupa Birliği’ne uyum sorunu, AB Kopenhag süreci ve Maastricht Bildirgesi açısından. *Türkiye’de Mesleki Öğretim ve Öğretimi Bekleyen Zorluklar Uluslararası Konferansı, Ankara.*
- Altundemir, M. E. (2012). Kalkınma planlarından eğitime bakış: Kamusal mallar teorisi perspektifinden. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 7(1), 94-105.*

- Aydın, A. (2015). *Türkiye’de eğitim politikası*. Ankara: PEGEM.
- Bakış, O., Levent, H., İnsel, A., & Polat, S. (2009). *Türkiye’de eğitim erişimin belirleyicileri*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Birhanlı, İ. S. (2015). *Öğretmenlerin görüşlerine göre okul müdürlerinin davranış etkenleri* (Yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Bogdan, R., & Biklen, S. K. (2012). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. London: Pearson Education.
- Boz, N., & Boz, Y. (2006). Do prospective teachers get enough experience in school placements? *Journal of Education for Teaching*, 32(4), 353–368.
- Brookover, W. B., & Lezotte, L. W. (1979). *Changes in school characteristics coincident with changes in student achievement*. East Lansing: Institute for Research on Teaching, College of Education, Michigan State University.
- Cresswell, J. (2012). *Educational research*. Boston: Pearson Education.
- Coleman, J. (1968). The concept of equality of educational opportunity. *Harvard Educational Review*, 38, 7-22.
- Çelik, V. (2002). *Okul kültürü ve yönetimi*. Ankara: Pegem.
- Dündar, S., & Hesapçioğlu, M. (2013). *Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği ve postmodernizm*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Dünya Bankası Raporu. (Ekim 2016). *Dünya Bankası’nın Türkiye’deki çalışmalarına genel bakış*. <http://pubdocs.worldbank.org/en/687311476877686983/Turkey-Snapshot-Oct2016FINAL-TR.pdf> adlı siteden ulaşılmıştır.
- Eraslan, A. (2009). İlköğretim Matematik öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması üzerine görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(1), 207-221.

- Eğitim Reformu Girişimi. (2012). *Meslek eğitiminde kalite için işbirliği: Mesleki ve teknik eğitimde güncellenmiş durum analizi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Eğitim Reformu Girişimi (2013). *Eğitim izleme raporu*. <http://www.egitim-reformu-girisimi.org/sites/www.egitim-reformu-girisimi.org/files/EIR2013.25.09.14.Web.pdf>.
- Ergün, N. (1994). *Meslek liseleri son sınıf öğrencilerinin alanlarının devamı niteliğinde olan yükseköğretim kurumları tercihlerini etkileyen bazı değişkenler* (Yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Finn, J. D., & Voelkl, K. E. (1993). School characteristics related to school engagement. *Journal of Negro Education*, 62, 249-268.
- Gümüşeli, A. İ. (2001). *2001 Yılında ilköğretim okulu müdürleri çalışma ortam ve koşulları, sorunları, bireysel ve mesleki özellikleri*. İstanbul: İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Vakfı.
- Gökçe, A. T. (2013). Awareness and ethical orientation of alternatively certified prospective teachers to intention for whistle blowing. *Educational Research and Reviews*, 8(9), 506-518.
- Goksoy, S. (2016). Leadership perceptions and competencies of deputy principals. *Problems of Education in the 21st Century*, 71, 16-30.
- Hallinan, M. T. (1988). Equality of educational opportunity. *Annual Review of Sociology*, 14, 249-268.
- Hallinger, P., & Murphy, J. F. (1987). Assessing and developing principal instructional leadership. *Educational Leadership*, 45(1), 54-61.
- Harris, S. (2007). The best from the best: Effective strategies of award-winning principals. *Principal*, 87(1), 17-22.
- Hayes, N. (2013). *Psikolojiyi anlamak*. İstanbul: Optimist Kitabevi.
- Hesapçıoğlu, M. (1994). *İnsan kaynakları yönetimi ve ekonomisi*. İstanbul: Beta.

- Hesapçıoğlu, S. T., & Yeşilova, H. (2015). Feelings, thoughts and attitudes of high school students toward school bullying and the bullies, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 284-293 doi: 10.5455/apd.155780
- Hughes, L., Norris, C., & Ubben, G. (2011). *The principal: Creative leadership for excellence in schools*. Upper Saddle River, NJ: Pearson
- Karaköse, T., Altinkurt, Y., & Yılmaz, K. (2009). Örgütsel adaletin öğretmenlerin iş doyumuna üzerine etkileri. Sözlü bildiri, *Uluslararası V. Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Edirne.
- Karakütük, K. (2002). *Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme lisansüstü öğretimin planlanması*. Ankara: Anı.
- Kılıççı, Y. (2006). *Okulda ruh sağlığı*. Ankara: Anı.
- Koçel, T. (2004). Mesleki ve teknik eğitim gerçeği, sorunlar ve öneriler. *Mercek Dergisi*, 9(36), 102-134.
- Korkmaz, Ö., & Tunç, S. (2010). Mesleki teknik eğitim öğretmenlerinin bilgisayar ve internet temelli öğretim materyallerinden yararlanmaya ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 263-276.
- Kuşkaya, M. F., & Koçak, U. Y. (2010). ICT in vocational and technical schools: Teachers' instructional, managerial and personal use matters. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 9(1), 98-106.
- Liao, S., Fei, W., & Liu, C. (2008). Relationships between knowledge inertia, organizational learning and organization innovation. *Technovation*, 28, 183-195.
- Levine, D. U. (1992). *An interpretive review of US research and practice dealing with unusually effective school's*. In D. Reynolds & P. Cuttance (Eds.), *School effectiveness: Research, policy and practice*. London: Cassell
- Margerison, C. (1974). *Managerial problem solving*. London: McGraw Hill.
- Mason, J. (2005). *Qualitative researching*. London: Sage.

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis (2nd edition)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Morin, E. (1999). *Geleceğin eğitimi için gerekli yedi bilgi* (Çev. H. Dilli). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Moorman, R. H. (1991). Relationship between organizational justice and organizational citizenship behaviors: Do fairness perceptions influence employee citizenship? *Journal of Applied Psychology*, 76(6), 845-855.
- Maskan, A., & Efe, R. (2011). Prospective teachers' perceptions of teaching practise experience in school placements. *Journal of Turkish Science Education*, 8(2), 64-77.
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği. (2008). *Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim sorunlar-öneriler*. Araştırma Raporları: 55. İstanbul: MÜSİAD.
- Nelson, B. (1999). *Çalışanlarınızı ödüllendirmenin 1001 yolu*. İstanbul: Rota Yayıncılık.
- Öksüz, S. (2008). *Endüstri meslek liseleri ve teknik liselerde çalışan yönetici davranışlarının öğretmen performansına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M., & Kalaycı, H. (2013). Okul bağlılığı ve metaforik okul algısı üzerine bir inceleme: Çankırı ili örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2125-2137.
- Özdemir, N. (2016). *Okul müdürünün yönetsel davranışlarının akademik başarıyla ilişkisi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özen, H. (2015). *Okul müdürlerinin kullandığı motivasyonel dilin intibak ettirici liderlik üzerine etkisi* (Doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Özsoy, O. (2002). *Geleceğin meslekleri*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Polat, S. (2014). *Türkiye'nin 2023 vizyonu ve eğitimde orta kalite tuzağı*. İstanbul: SETA.

- Rousseau, J. J. (2013). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı* (Çev. R. Nuri İleri). İstanbul: Say Yayınları.
- Russell, B. (2014). *Eğitim üzerine* (Çev. Alişan Uğur). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Serter, N. (2013). 21. *Yüzyılda insan merkezli eğitim*. İstanbul: Nesnel Yayınlar
- Sılay, İ., & Gök, T. (2004). Öğretmen adaylarının uygulama okullarında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları gidermek amacıyla hazırlanan öneriler üzerine bir çalışma, Sözlü bildiri, XIII. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. Practical Assessment. *Research & Evaluation*, 7(17), 137- 146.
- Southworth, G. (1995). *Looking into primary headship*. Lewes: Falmer Press.
- Sönmez, M. A. (2006). Meslek liselerinde örgüt kültürü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45, 85-108.
- Şahin, İ., & Fındık, T. (2008). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim: Mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (3), 65-86.
- Şimşek, Y. (2005). *Okul müdürlerinin iletişim becerileri ile okul kültürü arasındaki ilişki*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Taymaz, H. (1983). Mesleki ve teknik eğitim sistemi ve örgütlenmesi, *Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu (28-29 Nisan 1983)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 126, 100-107.
- Tutar, H. (2003). *Örgütsel iletişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme ve günümüz sorunları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 63-82.
- Wolcott, H. F. (1990). On seeking-and rejecting-validity in qualitative research. In E. W. Eisner, & A. Peshkin (Eds.), *Qualitative inquiry in education the continuing debate*. New York: Teachers Collage Press.

- Woodside, A. (2010). *Case study research: Theory, methods, practice*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- World Bank (2012). *Finland: School Autonomy and Accountability, County Report 2012*, Web:<http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/18104059/finland-school-autonomy-accountability>, son erişim: 19.04.2015
- World Bank (2013). *Promoting excellence in Turkey's schools*, WB Publishing, Web:<http://documents.worldbank.org/curated/en/2013/03/18023851/promoting-excellence-turkeys-schools>, son erişim:02.03.2015.
- Yıldırım, N. (2002). *Okul müdürünün öğretmeni güdüleme rollerini gerçekleştirme düzeylerine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Yıldırım, M. (2013). Kamu yönetiminin kadim paradoksu: Nepotizm ve meritokrasi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 353-380.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, A. (2011). Quality problem in teaching profession: Qualities teacher candidates fee lto be required of teachers. *Educational Research and Reviews*, 6(14), 812-823.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research*. California: Sage.
- Yörük, S., Dikici, A., & Uysal, A. (2002). Bilgi toplumu ve Türkiye’de mesleki eğitim. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 299-312.

Summary

A Research of The Perceptions of Trainee Teachers on Vocational School Principals, Teachers and Students: A Phenomenologic Approach

Objective

The right of education and the opportunity of reaching it is a vital need for everybody at all level (Coleman, 1968; Hallinan, 1988; Rousseau, 2013; Russell, 2014). Besides, main task of a state is to establish educational context that helps people to connect and organize the knowledge given by education, discover the phenomena and find them solutions according to contemporary norms real constructions (Morin, 1999). A comprehensive basic training and programs which render skills for future occupations which enables youth to realize their potential and make them benefit from employment chances must be offered. Vocational education can be depicted as a means of equipping students with the contemporary skills related with an occupation and a process of developing a student's cognitive, behavioral and physical abilities. Besides, vocational education is an impetus for technologic development because new economic opportunities appear for Turkey near future (World Bank Report, 2012). Vocational education is given both in formal and informal education system. Turkey has been taking important steps for developing vocational education but there are important problems on reaching to the quality on this education. Turkey has been employing Development Plans, Government Plans, Vocational and Technique Actions Plans, Vocational and Technical Strategy Plans, Ministry of National Education Councils which discuss vocational education challenges from the perspectives of reaching to education, capacity of technical and vocational education and unemployment issues. Even though quantitative developments occur, qualitative developments fall short.

This research aimed to gather the perceptions of trainee teachers who practice their teaching skills at technical and vocational education high schools on school principal, teachers and students. The issues of vocational education high schools were intended to draw a distinct picture of the phenomena. Participants were the formation program students and asked some questions to learn their perceptions.

Methodology

Research context and design: The participants for this study were comprised of trainee teachers who took part in a formation education in Eskisehir Osmangazi University Education Faculty. There were 14 trainee teachers who attended to the research. The sample of our study is more likely than other trainee teachers to experience issues at technical and industrial vocational high school of which partners face much more problems because of low profile students and principals and teachers who have lower expectations on student success. Thus, researcher intended to study the school ethos and issues stemming from the relationship among principals, teachers, students and trainee teachers.

This study was designed as a qualitative evaluation of school trainee teachers' perceptions on issues faced at technical and vocational high schools depended on the relationships among principals, teachers, students and trainee teachers. The research design chosen in this study was phenomenology, which focuses on collecting individual participant experiences (Cresswell, 2012).

Sample: The research sample was employed using maximum variation and criterion sampling. The selection criteria were trainee teachers performing their teaching experience term at a technical and vocational high school, willing to participate in the study. Maximum variation sampling seeks to determine whether there are common or shared phenomena in

diverse cases so as to present different accounts of same problem (Cresswell, 2012). Thus, choosing participants performing their teacher experience term in different technical and vocational high schools, not graduating from a technical and vocational high school and practicing their teacher experience under different teacher leader were appropriate criteria to allow for maximum variation. There were 7 males and 7 females participants graduating from different universities. The age of the participants was changing from 23 to 40.

Data collection: We used focused group interview technique consisting of open-ended and specific questions, which are commonly used data collection method in qualitative studies (Bogdan & Biklen, 2012). The question form was prepared by the researcher and consisted of 10 questions. The first group questions were on school principals' relationship with teachers, students and trainee teachers. Another group questions were about the teachers' relationships with other teachers, students and trainee teachers. Last group of questions were related with the behaviours of students with other students and trainee teachers. The research data were collected between April and May 2016. The sample group was divided into two groups. The first focus group was interviewed to execute the pilot study in three meetings lasted changing from 110 min. to 150 min. The second focus group was interviewed to collect the data about research question to research the phenomena. The interviews were handled two times and two of them lasted 130 minutes.

Data analysis: We employed a descriptive analysis technique as we aimed to explore the trainee teachers' perceptions about school principals, teachers and students based on their own opinions and expressions to allow for a detailed analysis of the research data (Bogdan & Biklen, 2012). The research data were analyzed based on research questions; finally, the themes were developed and interpreted based on research questions. To ensure study validity,

the relevance of the results was discussed using direct quotes. The reliability was measured using a formula recommended by Miles & Huberman (1994). The reliability was calculated at 90% and the study found to be reliable.

Results and Discussion

I found that school principals devoted their times mostly not to instructional but managerial tasks. This phenomenon had a bad effect on student success, damage the effective communication and decrease the efficiency of school principal. Trainee teachers founded that school principals showed negative behaviours to teachers and trainee teachers. The reason of negative behaviours could be attributed to the educational and managerial incompetencies of principals. In addition to it, the merit and the competency of school leadership could be important point to discuss. Birhanlı purports our finding that bureocracy shapes mostly the principals' behavior.

Another finding was that school principals were found to be motivation breaker using foul language. Students' low academic and socio-economic profiles were thought to be the reason. Özen (2015) and Polat (2014) explained that powerful vision and mission which were the infrastructure of school could create much more effective and fruitful school climate. The low level of expectation was the reason to underestimate in school.

Trainee teachers perceived that some of the leader teachers were indifferent with trainee teachers and reluctant to perform their duties. There were some findings coinciding with our findings such as Eraslan (2009). He found that leader teachers did not lead well their trainee teachers. School teachers did not hope that technical and vocational school students succeeded, which caused the students to feel sense learned helplessness.

Research found that students cop attitudes such as using alcohol, cigarette and some drugs. Besides, students showed some negative behaviors such as swearing at school, and some bullying and sexual disturbance to each other. As a consequence, schools must prepare students to life and enable them to develop normative orders that make life sustainable but research purports that school develop the negative impact to cause students to stray from normative rules.